

Litteratur

Fil. kand. JAN-OLOF SUNDELL:

Industrisamhället

En av vår tids centrala frågor är kommunikationsproblemet, att kunna överföra kunskaper och åsikter från en individ till en annan. Det kan förefalla paradoxalt med hänsyn till all den information som vi bombarderas med från olika håll. Icke desto mindre är detta ett centralt problem; hur skall vi kunna göra oss förstådda, begripliga för våra medmänniskor. Genom arbetets specialisering tvingas vi att syssla med en trång sektor där vi i bästa fall själva kan bli experter, vare sig det gäller ett manuellt eller ett intellektuellt arbetsområde.

Kommunikationsproblemet är inte blott socialt utan i eminent grad politiskt. Först måste experterna kommunicera med politikerna; dessa måste i sin tur kommunicera med väljarna, "vanliga" medborgarna.

Alltför ofta brister det i sambandet, både på expert- och politikersidan. När en betydelsefull bok på ett centralt politiskt område — nationalekonomiens — utkommer, är det därför desto mer glädjande om den skulle råka vara skriven på ett någorlunda förstäligt och levande språk. Den välkände harvardprofessorn John Kenneth Galbraith — författare till *Överflödssamhället*, *American Capitalism* m.fl. arbeten — visar i sitt nya arbete "Den nya industristaten" (Wahlström och Widstrand, pris 42:50 kr) en beundransvärd förmåga att skriva begripligt om komplicerade ting. I likhet med en del andra forskare med motsvarande förmåga som Herbert Tingsten och A. P. Taylor vill han gärna ta käl på största möjliga antal vanföreställningar och fördomar, en strävan som ibland kan te sig nästan löjeväckande. Men ofta träffar hans analyser rätt, både åt höger och åt vänster, och hans bok är bokstavligen tankeväckande.

Den nya industristaten utgör ett försök till en ny syntes av hur det ekonomiska systemet fungerar i Förenta Staterna i våra

dagar. När man läser den bör man dock hålla i minnet skillnaderna mellan den verklighet inom storföretagen i USA, som Galbraith beskriver, och förhållandena i Europa, enkannerligen Sverige.

Beslutsprocessen

Icke desto mindre innehåller "Den nya industristaten" analyser av problem som äger relevans även för vårt vidkommande. Här skall uppmärksamheten koncentreras till ett central område, nämligen om makten inom företagen, hur besluten inom dessa fattas. Traditionellt har den enskilde kapitalägaren och företagsledaren (tidigare ofta en och samma person) haft möjligheter att fatta alla viktigare beslut. I dag däremot har varken aktieägare, bolagsstyrelser eller ens i nämnvärd grad direktörerna inom storföretagen någon större makt att fatta viktiga beslut. Besluten fattas i stället kollektivt av personer med erforderliga kunskaper och informationer på en lägre nivå inom företagen, inom ramen för vad Galbraith kallar teknostrukturen. Direktörerna utgör i regel en del av denna, men det är därmed inte sagt att de särskilt ofta fattar de viktigaste besluten. Dessa är ofta i realiteten fattade inom någon annan gruppering inom teknostrukturen, där valet mellan olika alternativ redan har gjorts. Direktörerna (och någon gång styrelsen) har som regel att välja mellan att säga ja eller nej till en viss åtgärd. Ofta är det säkert inte möjligt att säga nej utan att detta får vittgående konsekvenser.

Till saken hör att teknostrukturen enligt Galbraith är ett ömtåligt system. För att fungera kräver den skydd mot inblandning utifrån, exempelvis från aktieägare eller banker. Den är också känslig för inblandning från statens sida. Till teknostruktursens mål hör därför oberoende och att företaget går bra. Vinstmaximeringen

är dock inte något primärt mål för stora företagen, vilket folk som regel tror. För att kunna uppvisa stora vinster måste man som regel ta risker, och risker är just vad teknostrukturers medlemmar inte vill ta. Risker kan påverka teknostrukturers funktion. Om det går dåligt kanske en del av dess medlemmar tvingas lämna företaget, något som är djupt motbjudande. Ett annat viktigt mål för teknostrukturer är därför förutom oberoende också trygghet för dess medlemmar.

Ägaren utan inflytande

Galbraiths resonemang om teknostrukturer och besluten inom företagen är politiskt intressanta. Om de är korrekta så har ju ägaren ringa inflytande. Av det följer emellertid att socialistiska målsättningar genom förstatligande av industrier blir skäligen meningslösa. Den stora massan av anställda får inte större inflytande vid en socialisering för den skull. Och staten ställs inför ett dilemma: antingen får man låta de förstatligade industrierna sköta sig själva utan något större mått av parlamenta-

risk kontroll, eller också skall staten söka påverka företagets skötsel, vilket enligt Galbraith skulle leda till störningar inom teknostrukturer och därmed negativt påverka företagets produktionsresultat. I sista hand skulle då hela produktionsutvecklingen bli lidande, med en mindre gemensam kaka att fördela. Och detta kan ju inte vara någon meningsfull målsättning, inte ens för socialister!

Vad som är bekymmersamt med Galbraiths analys även för en konservativ eller en liberal är dock att teknostrukturers makt också berör strävandena att genom personligt ägande och/eller företagsdemokrati skapa ökade möjligheter till inflytande och meddelaktighet för fler människor än vad som nu är fallet. I sista hand bör man dock erinra sig, som tidigare påpekats, att Galbraiths resonemang inte är helt applicerbara på svenska förhållanden. Bankernas inflytande är exempelvis större i Sverige än i USA. Att öka antalet meddelaktiga och medansvariga i vårt ekonomiska system genom ägardemokrati och företagsdemokrati behöver därför inte vara någon omöjlig uppgift. Tvärtom, på dessa områden återstår det mesta att göra.